

KÖZÖSSÉGI RÉGÉSZET A TATAI KUNY DOMOKOS MÚZEUMBAN Az „Ami a lábunk alatt hever” című kiállítás létrejötté

GYÓRI-PÓRSZÁSZ ANNA¹

Magyar Régészet 12. évf. (2023) 4. szám, pp. 54–57.

A Kuny Domokos Múzeumot a múltban több alkalommal is kellemetlen helyzetbe hozták a múzeumhoz kapcsolódó fémkeresősök, így az intézmény ajtaja bezárult az önkéntesek előtt. Ugyanakkor a múzeumbarát közösség részéről felmerült az igény, hogy részt vehessen a múzeum életében, és erre mindenképpen pozitívan kellett reagálnunk. Ezért is döntöttünk úgy, hogy a múltbéli eseményeket szem előtt tartva, de nem függve azoktól, feltételekhez szabottan alakítjuk ki az önkéntesség szabályait. Ezzel párhuzamosan országos szinten, ahol hasonló nehézségekkel kell megvívniuk a szakembereknek, olyan kezdeményezések láttak napvilágot, melyek tovább erősítették a bizalmi láncokat. A múzeumi baráti kör létrejöttének elsődleges célja így az volt, hogy tagjai, együttműködve a múzeummal, élhessenek hobbijuknak, a fémkeresőzésnek. Ennek az együttműködésnek gyermeke lett az „Ami a lábunk alatt hever” – Közösségi régészet Komárom-Esztergom vármegyében című kiállítás.

Kulcsszavak: közösségi régészet, kiállítás, Tata, Kuny Domokos Múzeum

Az emberek mindig is érdeklődtek a múltjuk iránt, és ez a megismerési vágy időről-időre erősebb. Egy régész feladata nem csak a tárgyak korának, előkerülésük körülményeinek vagy egy lelőhely pontos helyének ismerete, hanem az is, hogy tudását átadja és bemutassa, és lehetőséget biztosítson az érdeklődőknek arra, hogy közelebb kerülhessenek a múlt megismeréséhez. Ugyanakkor Magyarországon a közösségi régészet, mint fogalom sokszor egybemosódott a fémkeresőzéssel. Ezt a félreértést érdemes lenne helyreigazítani. Az önkéntesség nem feltétlenül a terepbejárásokon felgyűjtött leletek megtalálásáról szól, noha vannak emberek, akik számára ebben merül ki. A megtalálás öröme minden esetben eufórikus érzést okoz, ez azonban túlkapásokhoz is vezethet, a túlkapásoknak pedig következményei lesznek. Az önkéntesség bizalmon alapuló kapcsolat, mely a múzeum és a történelmet kedvelő személy között létre, ám ha ez a bizalom meginog, nehéz újra jó mederbe terelni.

Nagy dilemmát jelent, hogy beszélhetünk-e arról, miért alakultak a dolgok negatívan, miért egy bizonyos forgatókönyv játszódott le annak idején és miért nem egy másik. Rengeteg kolléga véli úgy, hogy a múltbéli hibákról nem szabad beszélnünk, hiszen nem tisztünk ítélni elődeinkről. Ebben a kérdésben abszolút egyet is értek, viszont fejlődésünk alapja az, ha az általános hibákkal szembenézünk, és nem ismétljük meg azokat. Ahogyan azt a legtöbb intézményben tesszük, nem osztjuk meg a hibákat, melyeket elkövetünk, mert szégyenként éljük meg. Pedig a fejlődéshez szükséges, hogy szembenézzünk önmagunkkal. A múltbéli események kapcsán tehát nem a rendszer vagy személyek egyéni hibáinak kidomborítása a cél, hanem a problémák felvetése, ezek javítása, későbbi elkerülése. Ez az írás azért is ad nagyobb hangsúlyt a múltnak, mert a korábbi események fontos szerepet játszanak a közösségi régészet mai alakulásában is.

A múzeumok egyik legfőbb problémája, hogy idő hiányában nem tudják ellenőrizni teljes gyűjteményüket. A jelenlegi módszerek használatával több évig is eltarthat egy teljes körű revízió elvégzése. További problémákhoz vezethet, hogy a raktárak rengetegszer költöztek. A beruházások számának jelentős növekedésével nagy mennyiségű lelet került az intézményekbe. Emiatt a régészek idejük nagy részét eddig a terepi munkákkal töltötték, melyek által nagyon fontos információkat szereztek múltunkról. Ugyanakkor a múzeumok belső világában nem feltétlenül valósult meg a felgyorsulás. Gyakran negatív kép alakult ki róluk, amely mellé az ósdi, elavult jelzők és megbízhatatlanság is társult. A múzeumok kapcsán megfogalmazott negatív kritikák, mint a tárgyak elvesztése vagy a lopások nem ismeretlenek a szakma szá-

¹ Kuny Domokos Múzeum, Tata, e-mail: anna.porszasz@gmail.com

Győri-Pórszász Anna • Közösségi régészet a tatai Kuny Domokos Múzeumban.

mára. Mindazonáltal azt is fontos megjegyeznünk, hogy az intézmények a múltban nem rendelkeztek olyan biztonságtechnikai eszközökkel, amelyek lehetővé tették volna a tárgyak védelmét. Több tízezer esetben nem egyszerű a tárgyak útjának lekövetése. Múzeumunk is, hasonlóan más intézményekhez, keresi ennek megoldását. Jelenleg arra törekszünk, hogy revízió által megismerjük a teljes régészeti anyagot, illetve újracsomagolással és kategorizálással az eddig leltározatlan anyagok is leltárba kerüljenek. Ezáltal talán megszűnnek a vádak, amelyek nap mint nap érik intézményünket, a megbízhatatlanság bélyegét sütve ránk.

A Kuny Domokos Múzeumot – bizonyos önkéntesek tevékenysége miatt – bizalmatlanság légköre is körülvette. Bár több alkalommal is megpróbálkoztunk kapcsolatba lépni önkéntesekkel, kollégáimnak csatlódnia kellett. Többen is visszaéltek a múzeum bizalmával, a kezdeti időszakban pedig, a szabályozások mellett vagy azok nélkül, számos problémával kellett megküzdeni, amely miatt az intézmény végül bezárta kapuit előttük. Ebben a bizalom elvesztésén túl a kapacitás hiánya is szerepet játszott. A mai világban, ahol az egyéni érdekek fontosabbá váltak, mint a közösség, nagyon nehéz irányítani egy úgynevezett „közösségi teret”. A résztvevők egyéni igényeinek kielégítése, az egyenlő bánásmód és a szakmai minőség megtartásának mérlegén nehéz jól egyensúlyozni. Ezért döntöttünk úgy, feltételekhez szabottan alakítjuk ki az önkéntesség szabályait. Szerencsésnek mondhatjuk magunkat, hogy egy olyan közösség alakult ki, amely nem csupán az egyéni érdekeket nézi. Önkénteseink nemcsak terepbejárásainkon vesznek részt, hanem szabadidejükben segítik a raktározási és őrzési feladatokat is, vagy éppen részt vesznek egy kiállítás építésében (1.kép). Az itt bemutatott kiállítás is ennek az eredménye.

Alapkonceptióként ezt a baráti viszonyt szerettük volna bemutatni, amely nemcsak az önkéntesekkel, hanem a Magyar Nemzeti Múzeummal, a Tatabányai Múzeummal, a Komáromi Klapka György Múzeummal és a Magyar Nemzeti Múzeum Balassa Bálint Múzeumával is közös. Együttesen a 20. századtól egészen napjainkig állítottunk ki olyan leletegyütteseket, amelyek valamilyen módon a közösséget képviselték. A kiállításban megjelenő személyek (Petrovics Jenő, Kállay Ödön és Lenhardt György) fontos szerepet játszottak múzeumunk életében, hiszen kutatásaikkal megalapozták a megyére vonatkozó régészeti és történeti ismereteket. Nem titkolt célja volt a tárlatnak az is, hogy bemutassuk a régészetet, és érdekessé tegyük azok számára, akik egyáltalán nem ismerik ezt a világot.

Lenhardt György a múzeum restaurátoraként számos leletegyüttes megóvásán dolgozott, magángyűjteménye pedig országos szinten is kiemelkedő darabokat tartalmaz. A döntő többségében mészbetétes darabokat tartalmazó gyűjtemény – az örökösöknek hála – múzeumunkhoz fog tartozni. Ennek köszönhetően ismerhettük meg többek között a Kralovánszky Alán által Dunaalmáson feltárt honfoglalás kori temetőrészletet.

A közösségi régészet eredményeit bemutató kiállításunk hangsúlyos darabjai azok a sírkövek is, melyek 2023 februárjában kerültek elő Szákszend határából. Ezek megmentése az önkéntesek és a lelkes múzeumbarátok nélkül nem mehetett volna végbe. A két, 2–3. századra keltezhető sírkő jó eséllyel nem lenne most a gyűjtemény része, ha nem lépünk időben. Megyénkben korábban tűnt már el hasonló lelet, de szerencsére az is közgyűjteménybe került. Okulva ezen az eseten, mivel a megtalálás napján nem sikerült az előkerült sírköveket a múzeumba szállítani, önkénteseink estig őrizték azokat a

1. kép. A kiállítás építés közben (fotó: Győri-Pórszász Anna)

2. kép. A szákszendi sírkövek múzeumba kerülése önkénteseink segítségével (fotó: Győri-Pórszász Anna)

3. kép. A Nemzeti Múzeumból kölcsönzött aranykincs (fotó: Győri-Pórszász Anna)

4. kép. Honfoglalás kori leletek Dunaalmásról (fotó: Győri-Pórszász Anna)

helyszínen. Elővigyázatosságunk utólag igazolást is nyert, mivel több autós is járt az amúgy nem túl forgalmas területen. (2. kép).

Kiemelkedő eleme a kiállításnak az úgynevezett forgó vagy mozgó vitrin, melynek célja, hogy időről-időre újabb leletanyagokat mutassunk be. Ezen a módon több lelet is helyet kaphatott a kiállításban. Ezek közül az első – a Magyar Nemzeti Múzeum jóvoltából – egy rendkívül értékes római kori lófejpáncél volt, majd egy római aranykincs (3. kép), mely az elmúlt 30 évben nem került bemutatásra. Ugyancsak itt mutattuk be a Vitány vár Baráti Kör kérésére a lelőhely emblematikusabb darabjait, a Szent István Király Múzeum közösségi régészeti programjának keretében Bodajkon feltárt leleteket, illetve a Dunaalmáson feltárt honfoglalás kori tárgyakat (4. kép).

Az egyik vitrinben található a Héreg-Jásdi-dülői anyag, amely a tatai múzeum anyagában található meg. A leletgyűttes döntő többsége 80-as évek előtti gyűjtés, mely a 90-es éveket követően Tatabányára került volna. A két intézmény, együttműködés keretében, a lelőhely azonosítását is megkezdte. Feldolgozásában a tatabányai és az esztergomi múzeum is részt vesz, hogy a több ezer lelet, amely egy fémkeresős által beszolgáltatott anyag, tudományosan is feldolgozásra kerüljön.

Az esztergomi múzeum kiemelkedő közösségi projektje volt a dömösi ásatás, ahol a telektulajdonos jóvoltából egy gyönyörű római lelőhelyet sikerült feltárni. Az ilyen jellegű kezdeményezések mindenki számára fontosak, mivel az ásatások megkezdéséhez az intézményeknek sok esetben nem áll rendelkezé-

Győri-Pórszász Anna • Közösségi régészet a tatai Kuny Domokos Múzeumban.

sére anyagi támogatás. Ezért is örülünk annak, ha akadnak olyan múzeumbarátok, akik segíteni tudnak az ásatásoknál, de kifejezetten fontos, hogy ne keltsük azt az érzetet, hogy mindenképpen kötelező támogatni minket. A közös munkák során az a cél, hogy mindenki jól érezze magát. Ezeknek az együttműködéseknek nem csak arról kell szólnia, hogy az önkéntes adjon valamit a múzeumnak, vagy a régész adjon valamit az önkénteseknek. Ez egy közös ügy, melynek megvannak a határvonalai, tehát ha az önkéntes úgy dönt, munkásokat ad egy ásatásra, az a saját döntése, nem egy másik személy igénye. Viszont az önkéntes sem várhatja el, hogy azonnal kapjon egy régészt, aki azzal foglalkozik, ami őt érdekli. Hatványozottan igaz ez egy vidéki múzeum esetén, ahol a régészek nem feltétlenül saját „szerelemprojektjeikkel” foglalkozhatnak, hanem a kötelező feladatokat látják el. Ilyenkor jön jól az önkéntesek segítsége, akiknek közreműködésére számíthat a leterhelt régész. Fontos megtalálni az egyensúlyt, azt a természetes közeget, amelyben mind a tudományos szféra tagjai, mind az önkéntesek jól érzik magukat.

Reményeink szerint a tatai közreműködések, mind a múzeumokkal, mind az önkéntesekkel, gyümölcsözőek lesznek a következő években. Rengeteg tervet dédelgetünk, melyeket szeretnénk megvalósítani, de a felgyorsuló világ ellenére normális keretek között, megfontoltan haladunk előre annak érdekében, hogy mindenki elégedett lehessen.

Szeretnénk terepbejárásokkal új és régi lelőhelyeket lokalizálni, mentőásatásokat végezni ott, ahol az szükséges, vármegyei szinten kiállításokat létrehozni annak érdekében, hogy jobban megismertessük a régészet, hangsúlyozzuk a tudomány és a múzeum fontosságát. Célunk, hogy kapcsolati hálónkkal azokat az embereket is megszólítsuk, akik eddig egyáltalán nem érdeklődtek a kultúra iránt, hiszen akkor vagyunk önazonosak, ha tudjuk, kik is vagyunk valójában. Ehhez viszont elengedhetetlen a múlt megismerése.

Köszönjük a segítséget önkénteseinknek!

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

Rózsa Z. (2023). Egyéves a Nemzeti Régészeti Intézet Közösségi Régészeti Osztálya. *Magyar Régészet* 12:2, 47–50.

<https://www.police.hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/zsaru-magazin/visszaszereztek-masculus-ellopott-sirkövet>